

Η ΔΙΚΑΙΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

Προτάσεις της Greenpeace για μία πράσινη
και δίκαιη ανάκαμψη

Νοέμβριος 2020

GREENPEACE

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πανδημία Covid-19 έχει προκαλέσει μία βαθιά παγκόσμια κρίση που οι επιπτώσεις της όχι μόνο αντανακλούν τα εγγενή προβλήματα του οικονομικού-πολιτικού-κοινωνικού συστήματος στο οποίο ζούμε μέχρι σήμερα, αλλά είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα και σύμπτωμά τους. Κάθε πτυχή της ζωής μας έχει επηρεαστεί από την υγειονομική κρίση, η οποία αναδεικνύει και ταυτόχρονα εντείνει υπάρχουσες ανισότητες και κρίσεις, κοινωνικές και περιβαλλοντικές, ενώ απειλεί να προκαλέσει και νέες.

Η επιστροφή στην κανονικότητα και στο πριν δεν είναι το ζητούμενο, αντιθέτως είναι αυτό που πρέπει με κάθε τρόπο να αποφύγουμε. Η επόμενη μέρα της πανδημίας πρέπει να χτιστεί πάνω σε νέες, στέρεες και βιώσιμες βάσεις και αξίες: την προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας, τη διαφάνεια, τη συμμετοχή, την κοινωνική δικαιοσύνη, τη δημοκρατία. Απαιτείται επείγοντως μία συστημική αλλαγή και ριζικές τομές σε μία σειρά από πεδία για να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά την παρούσα και να θωρακιστούμε από μελλοντικές κρίσεις.

Οι προτάσεις που ακολουθούν κινούνται γύρω από δύο βασικούς άξονες, στενά συνδεδεμένους μεταξύ τους: την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική προστασία. Οι δύο αυτοί τομείς δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ξεχωριστοί, καθώς ο ένας συμπληρώνει και ενισχύει τον άλλο.

Οι προτάσεις δεν μπορούν με κανέναν τρόπο να θεωρηθούν εξαντλητικές, προσφέρουν όμως μία πρώτη βάση πάνω στην οποία πρέπει να αναπτυχθεί ο κάθε τομέας δράσης, ώστε να δημιουργήσουμε ένα βιώσιμο μέλλον για όλους. Στόχος μας είναι να αποτελέσουν την αφετηρία για ευρείες κοινωνικές συμμαχίες που θα τις εμπλουτίσουν και θα τις προωθήσουν.

Η πανδημία, όπως και κάθε κρίση, φέρνει μαζί της μία ευκαιρία: την ευκαιρία να διορθώσουμε τα λάθη που μας οδήγησαν εδώ και να δημιουργήσουμε ένα καλύτερο αύριο. Η δουλειά για αυτό το καλύτερο αύριο ξεκινάει από τώρα. Η οικονομική βοήθεια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο σε αυτήν την προσπάθεια.

Οι κατευθύνσεις και οι πολιτικές για την ανάκαμψη από την πανδημία και την αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, αλλά και κάθε σχετικού πόρου, πρέπει να πληρούν τα παρακάτω κριτήρια:

- Να διασφαλίζουν ένα βιώσιμο μέλλον
- Να συμβάλλουν στην κοινωνική δικαιοσύνη, περιλαμβάνοντας το σύνολο της κοινωνίας στις προβλέψεις τους
- Να διαφυλάσσουν τα θεμελιώδη μας δικαιώματα

Η Greenpeace θα επισημαίνει με κάθε ευκαιρία στην κυβέρνηση την ανάγκη να προχωρήσει στις απαραίτητες τομές και αλλαγές ώστε να βγούμε από την πανδημία πιο δυνατοί ως κοινωνία.

Οι προτάσεις της Greenpeace περιλαμβάνουν τις παρακάτω θεματικές:

1. Κλιματική κρίση
2. Αγροδιατροφικό μοντέλο
3. Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας
4. Καταναλωτικό μοντέλο και κυκλική οικονομία
5. Πλανητική υγεία

6. Κοινωνική δικαιοσύνη
7. Πακέτο ανάκαμψης

Κλιματική Κρίση - Ενέργεια

Τα χρονικά περιθώρια στενεύουν επικίνδυνα προκειμένου η ανθρωπότητα να συγκρατήσει την άνοδο της μέσης πλανητικής θερμοκρασίας κοντά στον βιώσιμο +1,5°C. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, με τις υφιστάμενες πολιτικές, η μέση πλανητική θερμοκρασία οδεύει προς τους 3,4-3,9°C στο τέλος του αιώνα, σενάριο που ισοδυναμεί με κατάρρευση του κλίματος και των οικοσυστημάτων. Σύμφωνα με τον ΓΓ του ΟΗΕ, Αντόνιο Γκουτέρες, η ανθρωπότητα βρίσκεται μπροστά σε μία “υπαρξιακή απειλή”.

Προκειμένου να αποφευχθεί το παραπάνω σενάριο και να παραμείνει η θερμοκρασία κοντά στον +1,5°C απαιτούνται ετήσιες μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (ΑτΘ) **κατά -7,6%**. Για την Ευρώπη, αυτό συνεπάγεται στόχο μείωσης των ΑτΘ κατά 65-70% ως το 2030 και εκμηδενισμό τους όσο πιο κοντά στο 2040 είναι εφικτό.

Συμπτωματικά, οι επιπτώσεις στις οικονομίες από την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων εξαιτίας της **Covid-19** εκτιμάται ότι θα επιφέρουν τις απαιτούμενες μειώσεις των εκπομπών ΑτΘ για φέτος, δηλαδή περίπου -8%. Συνεπώς, το ζητούμενο είναι να πραγματοποιηθούν άμεσα οι ριζικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των οικονομιών ώστε να είναι εφικτή η ετήσια μείωση των εκπομπών ΑτΘ στο εξής, χωρίς, φυσικά, την επιβολή περιοριστικών μέτρων.

Η **Ελλάδα** θα πρέπει να αξιοποιήσει όλους τους διαθέσιμους πόρους από ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα για να προκρίνει τις δομικές αλλαγές που χρειάζεται η οικονομία μας. Σε αυτήν την κούρσα με τον χρόνο δεν δικαιολογείται καμία καθυστέρηση και καμία σπατάλη δημόσιων πόρων σε λάθος επιλογές.

Η οριστική εγκατάλειψη της χρήσης των ορυκτών καυσίμων από την ελληνική οικονομία ως το 2040 είναι εκ των ων ουκ άνευ. Θα πρέπει παράλληλα να προωθηθεί ο γρήγορος εκμηδενισμός των εκπομπών ΑτΘ από τους υπόλοιπους ρυπογόνους τομείς (αγροτικός τομέας, απορρίμματα, βιομηχανικές διεργασίες κα).

Η μετάβαση θα πρέπει να γίνει με **κοινωνικά δίκαιους όρους**, διασφαλίζοντας ότι οι σχεδιαζόμενες επενδύσεις και οι πόροι που θα διατεθούν θα προστατεύσουν το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα της χώρας, θα ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή και θα μετριάσουν χρόνιες παθογένειες του σημερινού ενεργειακού μοντέλου (ατμοσφαιρική ρύπανση, ενεργειακή φτώχεια, ανισότητα, ολιγοπώλια της αγοράς κα).

Ειδικότερα όσον αφορά στον τομέα της ενέργειας και των μεταφορών, οι προτεραιότητες οφείλουν να είναι οι εξής:

- Η άμεση αναθεώρηση του – ήδη παρωχημένου – **Εθνικού Σχεδίου για το Κλίμα και την Ενέργεια (ΕΣΕΚ)** με σκοπό τη φιλόδοξη αναβάθμιση των στόχων μείωσης των εκπομπών ΑτΘ, της διείσδυσης των ΑΠΕ και της ενεργειακής αποδοτικότητας της οικονομίας.
- Η ακύρωση των **σχεδιαζόμενων εξορύξεων πετρελαίου και αερίου** καθώς και των σχετικών υποδομών για τη μεταφορά του αερίου. Η κορύφωση των εντάσεων με την Τουρκία τροφοδοτείται με αφορμή έναν αχρείαστο και παρωχημένο ενεργειακό πόρο τον οποίο η Ευρώπη - κατ’ επέκταση η

Ελλάδα - έχει αποφασίσει να σταματήσει να χρησιμοποιεί τα επόμενα 30 χρόνια.

- Η έμπρακτη στήριξη και η προώθηση των **ενεργειακών κοινοτήτων** και των εργαλείων **αυτοπαραγωγής** καθαρής ενέργειας από νοικοκυριά, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, δήμους και αγρότες. Ο στόχος του ΕΣΕΚ για 600MW θα πρέπει να αυξηθεί σημαντικά.
- Ειδικά για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, η αυτοπαραγωγή θα πρέπει να συνδυαστεί με την παροχή δωρεάν πρόσβασης στην παραγωγή ηλιακής ενέργειας (**ηλιακή κοινωνική πολιτική**). Η δυνατότητα αυτοπαραγωγής καθαρής ενέργειας και ο θεσμός των ενεργειακών κοινοτήτων θα πρέπει να ενισχυθούν και να προωθηθούν ταχύτατα.
- Η γρήγορη **ενεργειακή αναβάθμιση** των εκατομμυρίων κτιρίων της χώρας, τα οποία πρέπει να μετατραπούν σε κτίρια **σχεδόν μηδενικής κατανάλωσης** τα επόμενα 30 χρόνια (ευρωπαϊκός και εθνικός στόχος). Για τον ίδιο λόγο η κυβέρνηση οφείλει να τερματίσει τον παραλογισμό της περαιτέρω ανάπτυξης των δικτύων αερίου για θέρμανση στα κτίρια, αλλά και την επιδοματική πολιτική στο πετρέλαιο θέρμανσης αντί της εξοικονόμησης. Αντίθετα, η ενίσχυση θα πρέπει να αφορά αποκλειστικά σε καθαρές εναλλακτικές (μόνωση κελύφους, ΑΠΕ για θερμότητα, μηχανικός εξαερισμός με ανάκτηση θερμότητας κα) και να δίνει προτεραιότητα σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.
- Η **απολιγνιτοποίηση** της χώρας με κοινωνικά δίκαιο τρόπο και η μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών σε πρότυπες πράσινες οικονομίες μέσα από την αξιοποίηση του ιστορικού και πολιτιστικού τους κεφαλαίου. Αυτό είναι ένα μεγάλο στοίχημα για τη χώρα μας που πρέπει απαραίτητα να κερδηθεί.
- Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ολιστικών σχεδίων μετατροπής των αστικών περιοχών της χώρας σε περιοχές **βιώσιμης κινητικότητας** με μειωμένη ανάγκη χρήσης αυτοκινήτου (μείωση ιδιωτικών οχηματοχιλιόμετρων). Χωρίς τη μετατροπή των πόλεων σε πιο πράσινες και πιο λειτουργικές, οποιοσδήποτε κλιματικός και ενεργειακός στόχος τίθεται εν αμφιβόλω. Ο εξηλεκτρισμός του **τομέα μεταφορών** αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις, ωστόσο θα πρέπει να πραγματοποιηθεί στο ανωτέρω πλαίσιο.
- Η απαγόρευση πώλησης οχημάτων με **μηχανή εσωτερικής καύσης (ΜΕΚ)** το αργότερο μέχρι το 2030 προκειμένου να είναι εφικτή η ολική απαγόρευση της κυκλοφορίας ΜΕΚ το διάστημα 2040-50. Η ανακοίνωση αυτή θα πρέπει να πραγματοποιηθεί άμεσα προκειμένου η αγορά να λάβει εγκαίρως τα κατάλληλα μηνύματα και να στραφεί στην ηλεκτροκίνηση με ιδίους πόρους όπου αυτό είναι εφικτό. Αυτό με τη σειρά του θα επιτρέψει την **αποδοτικότερη και κοινωνικά δικαιότερη** χρήση των διαθέσιμων κονδυλίων για τον εξηλεκτρισμό του τομέα, με προτεραιότητα τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και στοχευμένους στόλους οχημάτων (ταξί, μέσα συλλογικής μεταφοράς κα).

Αγροδιατροφικό μοντέλο - βιώσιμο, ανθεκτικό και υγιές

Η πανδημία Covid-19 επιβεβαίωσε αυτό που **ήδη γνωρίζαμε**: το αγροδιατροφικό μοντέλο εντατικής βιομηχανικής παραγωγής δεν είναι ανθεκτικό σε κρίσεις (υγειονομικές, οικονομικά σοκ, κλιματική κατάρρευση) ενώ ταυτόχρονα **αδυνατεί** να

εξασφαλίσει επαρκή, ασφαλή τροφή για όλους, και σταθερό εισόδημα στους παραγωγούς. Η τροφή έχει πάψει να είναι βασικό δικαίωμα για όλους και έχει μετατραπεί σε εμπόρευμα.

Το αγροδιατροφικό σύστημα στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στις εκβιομηχανισμένες μεθόδους παραγωγής και το παγκοσμιοποιημένο εμπόριο. Η εντατικοποίηση, οι μονοκαλλιέργειες, τα μεταλλαγμένα και η αλόγιστη χρήση χημικών (φυτοφάρμακα και λιπάσματα), **καταστρέφουν τη βιοποικιλότητα**, δηλαδή την ποικιλία που αποτελεί τη βασική δύναμη της φύσης ώστε να εγδυθεί ανθεκτικό, λειτουργικό και υγιές οικοσύστημα. Ταυτόχρονα, οι τιμές και η διαθεσιμότητα πολλών αγροτικών προϊόντων εξαρτώνται από χρηματιστηριακά скаμπανεβάσματα, ενώ η τοπική παραγωγή υπονομεύεται, καθώς τα περισσότερα προϊόντα που καταναλώνουμε έχουν παραχθεί χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά. Επιπλέον, η εντατική εκβιομηχανισμένη κτηνοτροφία καταστρέφει **δάση και οικοσυστήματα**, αλλάζει τη χρήση της γης και ευθύνεται κατά 14% για την κλιματική κρίση, καθώς εκπέμπει τόσα αέρια του θερμοκηπίου όσο ολόκληρος ο τομέας μεταφορών. Τέλος, η πανδημία υπενθύμισε με τον πιο άμεσο και σκληρό τρόπο ότι η γεωργία και η κτηνοτροφία, όπως ασκούνται σήμερα, μας εκθέτουν στην εμφάνιση **ζωνόσων**.

Είναι επείγουσα η ανάγκη για στροφή σε βιώσιμο, ανθεκτικό και δίκαιο αγροδιατροφικό σύστημα, με επίκεντρο τον άνθρωπο και τη βιοποικιλότητα. Ένα τέτοιο μοντέλο γεωργίας και κτηνοτροφίας μειώνει την πίεση στα δάση και τα οικοσυστήματα, διατηρεί υγιή τον πλανήτη και συμβάλλει στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Επιπλέον, αυτό το σύστημα μπορεί να εγδυθεί την παραγωγή επαρκούς, ασφαλούς, υγιεινής και θρεπτικής τροφής σε προσιτές τιμές για όλους. Ταυτόχρονα, εξασφαλίζει σταθερό αξιοπρεπές εισόδημα σε αγρότες και κτηνοτρόφους που παράγουν τροφή με κριτήρια βιωσιμότητας. Η έμφαση αυτού του συστήματος στην εντοπιότητα και τη βιωσιμότητα συμβάλλει στη μείωση της εξάρτησης της διατροφικής ασφάλειας της χώρας από τις εισαγωγές.

Τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προς αυτήν την κατεύθυνση είναι:

- **Στηριξη βιώσιμων παραγωγών και όχι στρεμμάτων:** Δημόσια κονδύλια για τους παραγωγούς που εφαρμόζουν βιώσιμες μεθόδους, με κριτήριο την εντοπιότητα, τη βιωσιμότητα, την ανθεκτικότητα, την διαφοροποίηση και τη δικαιοσύνη, και όχι τα στρέμματα. Κατά προτεραιότητα πρέπει να στηριχθούν παραγωγοί που παράγουν χωρίς χημικά, με σεβασμό στη βιοποικιλότητα και επιλέγουν ντόπιες ποικιλίες σπόρων, καλλιέργειες προσαρμοσμένες στα τοπικά χαρακτηριστικά και ελληνικά κτηνοτροφικά φυτά για ζωοτροφές.
- **Εξασφάλιση πρόσβασης στην αγορά και ενίσχυση τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης:** Απορρόφηση των προϊόντων βιώσιμης γεωργίας στην περιοχή όπου παράγονται και σε άλλες περιοχές μέσω περιφερειακών και κεντρικών σημείων διανομής και δικτύων, στα οποία συμμετέχουν οι ίδιοι οι παραγωγοί, με έμφαση στους μικρότερους παραγωγούς της χώρας. Με γνώμονα την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας, απαιτείται συμμετοχή της εκάστοτε περιφέρειας και απορρόφηση των τοπικών προϊόντων μέσω δημόσιων συμβάσεων (public procurement) με τροφοδοσία των φορέων ευθύνης της (παιδικοί σταθμοί, γηροκομεία και άλλα) με τοπικά προϊόντα παραγόμενα με μεθόδους που συμβάλλουν στην τοπική βιώσιμη ανάπτυξη. Ενθάρρυνση καταναλωτών και τοπικών επιχειρήσεων να προμηθεύονται τοπικά προϊόντα, όπως πχ εστιατόρια να εξασφαλίζουν τις προμήθειές τους από τοπικούς παραγωγούς.

- **Εκπαίδευση παραγωγών σε βιώσιμες αγροτικές μεθόδους:** Παροχή κατάρτισης, γνώσεων και δεξιοτήτων σε παραγωγούς, γεωπόνους και ζωτέχνες προκειμένου να εξοικειωθούν με τις μεθόδους και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης γεωργίας και κτηνοτροφίας, με στόχο να στραφούν προς αυτές και να εγκαταλείψουν τις μεθόδους της εντατικής βιομηχανικής γεωργίας που ανήκουν στο παρελθόν. Συνεργασίες με πανεπιστημιακά και τεχνολογικά ιδρύματα, εκπαιδευτικούς φορείς και οργανισμούς για την έρευνα και την ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης στον αγροδιατροφικό τομέα.
- **Παραγωγή τροφής για τους ανθρώπους και όχι για την κτηνοτροφία:** Απομάκρυνση από το μοντέλο της εντατικής κτηνοτροφίας μέσω της θέσπισης ανώτατου ορίου στον αριθμό εκτρεφόμενων ζώων ανά στρέμμα και της παύσης χρηματοδοτήσεων στις βιομηχανικές φάρμες. Περιορισμός της παραγωγής και υπερκατανάλωσης κρέατος και γαλακτοκομικών με βάση υγιή και βιώσιμα επίπεδα κατανάλωσης.
- **Περισσότερα λαχανικά και λιγότερο κρέας για καλύτερη υγεία:** Ενίσχυση και προώθηση της βιώσιμης κατανάλωσης με έμφαση στην αύξηση κατανάλωσης οσπρίων και τοπικών, εποχικών φρούτων και λαχανικών, και μείωση κρέατος και γαλακτοκομικών προϊόντων. Προώθηση διατροφικού μοντέλου βασισμένου στη μεσογειακή διατροφή, που έχει αποδεδειγμένα οφέλη στην ανθρώπινη υγεία. Μείωση φόρων σε φρούτα, λαχανικά και όσπρια και άρση των φορολογικών ελαφρύνσεων που προωθούν ανθυγιεινά καταναλωτικά πρότυπα διατροφής. Έμπρακτη υποστήριξη υγιεινού διατροφικού μοντέλου μέσα από τις δημόσιες συμβάσεις και υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- **Χρηματοδότηση της παραγωγής τροφής – όχι των καυσίμων και του διεθνοποιημένου εμπορίου:** Παύση της χρηματοδότησης που ενισχύει τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού μαζικά παραγόμενων τροφίμων και τις επισιτιστικές καλλιέργειες για παραγωγή καυσίμων. Στροφή σε τοπικά, βιώσιμα, διαφοροποιημένα και ανθεκτικά συστήματα που παράγουν τροφή με περιβαλλοντικά ασφαλείς μεθόδους.

Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας - προστασία οικοσυστημάτων και ενδιαιτημάτων

Αν κάποτε η προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας αντιμετωπιζόταν ως πολυτέλεια και εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη, η πανδημία Covid-19 έρχεται να ανατρέψει αυτή την αντίληψη. Περισσότερο από ποτέ, βλέπουμε πόσο **άρρηκτα συνδεδεμένη** είναι η υγεία του πλανήτη με την ανθρώπινη υγεία. Η προστασία της βιοποικιλότητας, των οικοσυστημάτων και ενδιαιτημάτων σε θάλασσα, δάση και αγροοικοσυστήματα, γίνεται πιο **επείγουσα** από ποτέ. Ταυτόχρονα, οι επιστήμονες προειδοποιούν ότι όσο περισσότερο εισβάλουμε σε παρθένες και απρόσιτες περιοχές, τόσο αυξάνεται ο **κίνδυνος** να έρθουμε σε επαφή με παθογόνους οργανισμούς που μπορούν να προκαλέσουν την επόμενη πανδημία.

Τα οικοσυστήματα του πλανήτη (θάλασσα, δάση, αγροοικοσυστήματα) καταστρέφονται με γοργούς ρυθμούς λόγω της **αλόγιστης ανθρώπινης εκμετάλλευσης**. Τα αρχέγονα δάση αποψιλώνονται για να δώσουν χώρο σε

οικονομικές δραστηριότητες (καλλιέργειες, κτηνοτροφία, εξορύξεις), ενώ όλο και περισσότερες περιοχές του πλανήτη πλήττονται από εκτεταμένες δασικές πυρκαγιές που ενισχύονται από - και την ίδια στιγμή επιδεινώνουν - την κλιματική αλλαγή, με ανυπολόγιστες επιπτώσεις σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Τα θαλάσσια οικοσυστήματα δέχονται και αυτά ολοένα και μεγαλύτερη πίεση εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας (υπεραλίευση, ρύπανση, καταστροφή πολύτιμων ενδιαιτημάτων, κλιματική αλλαγή, υποβάθμιση της παράκτιας ζώνης), με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν όχι μόνο οι κοινότητες που βασίζουν την επιβίωσή τους στη θάλασσα, αλλά και η σταθερότητα του κλίματος του πλανήτη.

Τα υγιή οικοσυστήματα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανθεκτικότητα της κοινωνίας μας έναντι των περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών κρίσεων που αντιμετωπίζουμε.

Χρειαζόμαστε ισχυρή περιβαλλοντική νομοθεσία και πολιτικές που ρυθμίζουν την οικονομική δραστηριότητα με γνώμονα τον σεβασμό και την προστασία των οικοσυστημάτων, καθώς και τη δημιουργία και ουσιαστική λειτουργία προστατευόμενων περιοχών, θαλάσσιων και χερσαίων.

Τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προς αυτήν την κατεύθυνση περιλαμβάνουν:

- **Δημιουργία νέων προστατευόμενων περιοχών**, ειδικά στη θάλασσα, και ουσιαστική προστασία στις ήδη υπάρχουσες. Δημιουργία θαλάσσιων καταφυγίων που θα καλύπτουν το 30% της έκτασης της θάλασσας.
- **Ουσιαστική υποστήριξη των Φορέων Διαχείρισης** (Μονάδες Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών) που καλούνται να προστατεύσουν τους βασικότερους θύλακες βιοποικιλότητας της Ελλάδας (κατάλληλη στελέχωση, δυνατότητα ελέγχων και επιβολής κυρώσεων, χρηστή οικονομική διαχείριση, επαρκής και σταθερή χρηματοδότηση κτ).
- Έναν **συνεκτικό εθνικό χωροταξικό σχεδιασμό** που θα εξειδικεύεται και θα συμπληρώνεται από τα Ειδικά Χωροταξικά για τον Τουρισμό, τη Βιομηχανία, τις ΑΠΕ, τις Ορυκτές Πρώτες Ύλες και τις Υδατοκαλλιέργειες και θα αντιμετωπίζει τους ολοένα και πιο έντονους ανταγωνισμούς χρήσης γης σε στρατηγικό επίπεδο, θα θέτει την προστασία της φύσης ως απόλυτη προτεραιότητα και θα δίνει τη δυνατότητα συνδιαμόρφωσης στην κοινωνία (τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο).
- Πρέπει **να μπει άμεσα φρένο** στην καταπάτηση του αιγιαλού, των δασών και των υγροτόπων της χώρας για την εξυπηρέτηση βραχυπρόθεσμων οικονομικών συμφερόντων και τη νομιμοποίηση χρήσεων που τείνουν να γίνουν θεσμός σε περιοχές που η προστασία της φύσης θα έπρεπε να είναι η απόλυτη προτεραιότητα καθώς - συν τοις άλλοις - αποτελεί την πλέον αποτελεσματική και αποδοτική ασπίδα απέναντι στην κλιματική κρίση και τις συνέπειές της.
- **Ενίσχυση των ελέγχων** και των ελεγκτικών μηχανισμών, επιβολή αποτρεπτικών προστίμων.
- **Νέα αλιευτική οικονομία** που θα δώσει πραγματική αξία σε όσα έχει να προσφέρει η θάλασσα, θα σέβεται τα όριά της, θα προμηθεύσει την αγορά με προϊόντα που έχουν ταυτότητα, θα συνδέσει τους καταναλωτές με τους παραγωγούς και τη θάλασσα, θα έχει στον πυρήνα της την ευημερία των ψαράδων χαμηλής έντασης και των κοινοτήτων τους και θα αλλάξει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τα ποιοτικά προϊόντα αλιείας και τη συμβατή με

το περιβάλλον κατανάλωση αλιευμάτων (Με λιγότερα λόγια: αυστηροί έλεγχοι στον κλάδο της αλιείας και υποστήριξη των μικρών παραγωγών).

- Δραστικός **περιορισμός της ρύπανσης** που καταλήγει στη θάλασσα, λαμβάνοντας μέτρα περιορισμού στην πηγή της.
- **Παύση κάθε σχεδίου** για έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων.

Καταναλωτικό μοντέλο και κυκλική οικονομία

Το σύγχρονο καταναλωτικό μοντέλο χαρακτηρίζεται από την **υπερβολική κατανάλωση** (πολύ συχνά πέρα από τις ανάγκες μας και πάνω από τις δυνατότητές μας), τη μικρή διάρκεια ζωής των προϊόντων και κατ' επέκταση την αύξηση των απορριμμάτων, τη μεγάλη σπατάλη πόρων που απαιτεί η μαζική παραγωγή, με αποτέλεσμα την αύξηση της πίεσης σε οικοσυστήματα και πόρους. Επιπλέον, μεγάλο μέρος των προϊόντων που χρησιμοποιούμε είναι **μίας χρήσης**, συνήθως κατασκευασμένο από πλαστικό, κάτι που επιδεινώνει περαιτέρω το πρόβλημα της πλαστικής ρύπανσης, γεγονός που συνιστά τεράστια **απειλή** για την υγεία του πλανήτη καθώς και τη δική μας.

Χρειαζόμαστε άμεσα ένα **νέο σύστημα** παραγωγής και κατανάλωσης. Στον αντίποδα του υπερκαταναλωτισμού βρίσκεται η κυκλική οικονομία, ένας ολιστικός τρόπος αντιμετώπισης του επιχειρείν και της ζωής μας, στον οποίο όλα έχουν αξία και η σπατάλη περιορίζεται στο ελάχιστο. Με πιο απλά λόγια, βασίζεται στο **τρίπτυχο** “παραγωγή, κατανάλωση, επαναχρησιμοποίηση”, το οποίο έρχεται σε αντιδιαστολή με το τρίπτυχο “παραγωγή, κατανάλωση, καλάθι των αχρήστων” που κυριαρχεί στην εποχή μας.

Μέσω της κυκλικής οικονομίας, παράγονται προϊόντα και παρέχονται υπηρεσίες που εκμεταλλεύονται με τον **καλύτερο δυνατό τρόπο** τους φυσικούς πόρους που απαιτούν, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η διάρκεια ζωής τους και η αξία τους. Για να γίνει αυτό πράξη, θα πρέπει τα προϊόντα να σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη όλο τον κύκλο ζωής τους, τις απαιτήσεις που καθιστούν δυνατή την επιδιόρθωση και την επαναχρησιμοποίησή τους ώστε να παραταθεί το δυνατόν η διάρκεια ζωής τους και τέλος, αφού πλέον δεν είναι δυνατόν να παραμείνουν άλλο λειτουργικά, τη δυνατότητα να ανακυκλωθούν ώστε τα υλικά τους να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή καινούργιων προϊόντων.

- Για δεκαετίες το πρόβλημα των σκουπιδιών παρουσιάζεται κυρίως ως πρόβλημα των καταναλωτών που δεν κάνουν σωστές επιλογές και ως πρόβλημα των πολιτών που δεν πετάνε σωστά τα σκουπίδια τους. Αυτή η μονοδιάστατη προσέγγιση του ζητήματος έχει επιτρέψει τη διαιώνισή του, καθώς αποσπά την προσοχή από την **τεράστια ανάγκη να δώσουμε έμφαση στην πρόληψη**. Η πρόληψη με τη σειρά της απαιτεί από τις εταιρίες παραγωγής και διάθεσης προϊόντων να αναλάβουν το βάρος της ευθύνης που τους αναλογεί και να κάνουν γενναία βήματα απεξάρτησης από την “κουλούρα” μίας χρήσης και τη λογική της “προγραμματισμένης αχρηστίας” (planned obsolescence).
- Τη στιγμή που η αγορά έχει πλημμυρίσει με συσκευασίες μίας χρήσης συνεχίζουμε να μην έχουμε σαφή δεδομένα για το απόλυτο μέγεθος της σπατάλης. **Κάθε προσπάθεια αλλαγής προϋποθέτει σαφή γνώση των ποσοτήτων που καταλήγουν στην αγορά**, τις οποίες έπειτα καλούμαστε να διαχειριστούμε ως απόβλητα. Οι εταιρείες παραγωγής και διάθεσης προϊόντων ευρείας κατανάλωσης πρέπει επομένως να αξιολογήσουν και να

δημοσιεύσουν τις ποσότητες συσκευασιών μίας χρήσης που βγάζουν στην αγορά.

- Η πολιτεία οφείλει να θέσει σαφείς και φιλόδοξους στόχους μείωσης παραγωγής αποβλήτων που θα συνδέονται με στόχους επαναχρησιμοποίησης συσκευασιών, ώστε να διαμορφωθεί το πλαίσιο για ουσιαστικές επενδύσεις για την **έρευνα και δημιουργία νέων συστημάτων διάθεσης προϊόντων**, που θα καταστήσουν την επαναχρησιμοποίηση μία προσιτή επιλογή στον μέσο καταναλωτή.
- Χρειαζόμαστε συστήματα Διευρυμένης Ευθύνης Παραγωγού τα οποία θα δίνουν ισχυρά κίνητρα για τον **επανασχεδιασμό προϊόντων** και δεν θα δαιμονίζουν την τεράστια σπατάλη, λειτουργώντας ως συγχωροχάρτι για τον παραγωγό, που συνεχίζει να διαθέτει το ίδιο προϊόν στην αγορά, αρκεί να έχει καταβάλει το χρηματικό ποσό που απαιτείται. Τα προϊόντα θα πρέπει να σχεδιάζονται με στόχο πρωτίστως τη μείωση εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και χρήσης επικίνδυνων χημικών ουσιών και δευτερευόντως την ανακύκλωση.
- Μέσα από φορολογικές ελαφρύνσεις και άλλα εργαλεία, πρέπει να **ενισχύσουμε την επιδιόρθωση** ηλεκτρικών συσκευών και ρούχων.
- **Παύση κάθε σχεδίου για δημιουργία εργοστασίων καύσης** στην Ελλάδα, που θα δεσμεύσουν την κοινωνία στη λογική παραγωγής τεράστιων ποσοτήτων απορριμμάτων.

Πλανητική υγεία

Οι επιδημίες προ Covid-19 αλλά και η πανδημία Covid-19 ανέδειξαν με σαφήνεια τη **βαθιά σύνδεση** μεταξύ υγείας ανθρώπου και υγείας περιβάλλοντος: η δημόσια υγεία σχετίζεται άμεσα με τον τρόπο ζωής μας και την υγεία του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε. Η επιστήμη, εδώ και δεκαετίες, περιγράφει τις **ανυπολόγιστες συνέπειες** που θα έχει στη δημόσια υγεία η συνεχιζόμενη κατάρρευση της βιοποικιλότητας σε συνδυασμό με την κλιματική κρίση. Ανάμεσα σε αυτές περιλαμβάνεται η συνεχώς αυξανόμενη πιθανότητα επιδημιών και **πανδημιών** ως αποτέλεσμα συνδυασμού του τρόπου παραγωγής τροφίμων, της διείσδυσης των ανθρώπων σε μέχρι πρότινος παρθένες περιοχές, των μετακινήσεων πληθυσμών και οργανισμών λόγω κλιματικής αλλαγής.

Η δημόσια υγεία, εκτός από βασικό **ανθρώπινο δικαίωμα**, χωρίς καμία διάκριση/εξαίρεση, είναι κάτι πολύ μεγαλύτερο και ευρύτερο από τους επιμέρους συντελεστές και συστήματα (Α' βάρθμιας, Β' βάρθμιας κοκ). Η δημόσια υγεία περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, και την **πρόληψη**, η οποία στην πλειονότητα των περιπτώσεων είναι πιο αποτελεσματική αλλά και αποδοτική για την κοινωνία και την οικονομία.

Η διασφάλιση της δημόσιας υγείας σίγουρα απαιτεί κατάλληλες και επαρκείς υποδομές, τεχνικό εξοπλισμό και ανθρώπινο προσωπικό για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και θεραπεία. Επιπλέον όμως απαιτεί **ριζικές αλλαγές** στον τρόπο με τον οποίο παράγεται και καταναλώνεται η τροφή μας, βελτίωση της ποιότητας του αέρα που αναπνέουμε, μείωση της έκθεσης του ανθρώπινου οργανισμού σε επικίνδυνες χημικές ουσίες και προστασία της βιοποικιλότητας του πλανήτη, που αποτελεί τη

βασική δύναμη της φύσης ώστε να εγγυηθεί ανθεκτικό, λειτουργικό και υγιές οικοσύστημα.

Οι πολιτικές αποφάσεις και δράσεις γύρω από την υγεία οφείλουν εφεξής να αντιμετωπίζουν ως ένα ενιαίο και αλληλοεξαρτώμενο σύνολο τον πλανήτη Γη και όλους τους κατοίκους του χωρίς διακρίσεις.

Τα μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση περιλαμβάνουν:

- **Έμφαση στον ρόλο της επιστήμης:** οι πολιτικές αποφάσεις για ζητήματα που αφορούν τον πλανήτη, το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τις προειδοποιήσεις και υποδείξεις της επιστημονικής κοινότητας.
- **Ολοκληρωμένη διαχείριση της δημόσιας υγείας** που να βασίζεται στην αρχή της πλανητικής υγείας, να εστιάζει στην πρόληψη και να στοχεύει στην ενεργό και ουσιαστική σύνδεση των συστημάτων υγείας με μέτρα αντιμετώπισης των αιτιών που την υποβαθμίζουν.
- **Εξάλειψη των διακρίσεων:** πρόσβαση στις δομές υγείας του συνόλου του πληθυσμού, με προτεραιότητα στις ασθενέστερες, αποκλεισμένες και ευπαθείς ομάδες, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος μεμονωμένων προσώπων.
- **Διαφάνεια και συνεργασία:** Ειδικά στην περίπτωση αντιμετώπισης κρίσεων, κλειδί αποτελεί η έγκαιρη δημοσιοποίηση επιστημονικών δεδομένων αλλά και οι συνέργειες μεταξύ επιστημονικών, πολιτικών και κοινωνικών φορέων και οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων φορέων της κοινωνίας των πολιτών, σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Κοινωνική δικαιοσύνη

Η πανδημία Covid-19 έφερε στην επιφάνεια υπάρχουσες **ανισότητες** τις οποίες επιλέγαμε να αγνοήσουμε, και απειλεί όχι μόνο να τις εμβαθύνει αλλά να δημιουργήσει και νέες. Όπως σε κάθε κρίση, και σε αυτήν οι **ασθενέστεροι** είναι αυτοί που απειλούνται περισσότερο και κινδυνεύουν να βρεθούν σε ακόμα δυσχερέστερη κατάσταση. Η επόμενη μέρα της πανδημίας πρέπει να έχει στο επίκεντρο την **κοινωνική δικαιοσύνη** για το σύνολο της κοινωνίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες.

Η κοινωνική δικαιοσύνη χτίζεται πάνω σε μία σειρά από **τομείς**, από την ικανοποίηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εξάλειψη των διακρίσεων και της φτώχειας ως την πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση, την αξιοπρεπή εργασία, τη διαβίωση σε περιβαλλοντικά ασφαλείς συνθήκες και το νομικό καθεστώς προσφύγων και μεταναστών. Οι οικονομικά ασθενέστεροι, άνθρωποι που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, άνθρωποι με ειδικές ανάγκες ή χρόνια νοσήματα, πρόσφυγες και μετανάστες, είναι μερικές από τις ομάδες του πληθυσμού που πρέπει να αποκτήσουν κατά προτεραιότητα **πρόσβαση σε βασικά αγαθά** και στους οποίους πρέπει να είναι στραμμένη η προσοχή όταν σχεδιάζονται οι πολιτικές κατευθύνσεις για την ανάκαμψη. Ο σχεδιασμός αυτός πρέπει επίσης να περιλαμβάνει και τις **γυναίκες**, ως ειδική κατηγορία του πληθυσμού που υφίσταται δυσανάλογα τις επιπτώσεις των κρίσεων με τη μορφή της οικονομικής ανασφάλειας, της βίας αλλά και της ανάγκης να ανταπεξέλθουν σε πολλαπλούς ρόλους.

Η κοινωνική δικαιοσύνη **διαπερνά** κάθε τομέα στον οποίο πρέπει να δουλέψουμε για ένα καλύτερο μέλλον. Δεν νοείται η προσπάθεια για ένα υγιές περιβάλλον εάν σε αυτό ζουν άνθρωποι σε καθεστώς φτώχειας, διακρίσεων, χωρίς πρόσβαση σε βασικά αγαθά και χωρίς τη δυνατότητα συμμετοχής στις αποφάσεις που τους αφορούν. Το **καλύτερο μέλλον** που θέλουμε να δημιουργήσουμε πρέπει να χτιστεί πάνω στις αρχές και τις αξίες της ισότητας, της αλληλεγγύης, της ειρήνης και της δικαιοσύνης.

Οι βασικοί τομείς στους οποίους πρέπει να δοθεί έμφαση προς αυτήν την κατεύθυνση περιλαμβάνουν:

- Σεβασμός και ικανοποίηση των **θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων** για όλους
- Πρόσβαση σε **βασικά αγαθά** όπως νερό, τροφή, στέγη, υγεία και εκπαίδευση για όλους
- Πρόσβαση σε αξιοπρεπή **εργασία** και βασικό **εισόδημα** για όλους
- Υποστήριξη των **γυναικών**
- Υποστήριξη των **ευάλωτων ομάδων**, συμπεριλαμβανομένων προσφύγων και μεταναστών, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους
- **Λογοδοσία και διαφάνεια** κρατών και εταιρειών
- Ενίσχυση του **κράτους δικαίου**
- Ενίσχυση του ρόλου και της **συμμετοχής των πολιτών** στη λήψη αποφάσεων, ειδικά σε περιόδους κρίσεων. Η ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας στη χάραξη πολιτικών και κατευθύνσεων για την αντιμετώπιση προβλημάτων αποτελεί κλειδί για την επίλυσή τους. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε διαβουλεύσεις και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων αυξάνει την κοινωνική στήριξη των αποφάσεων, άρα και την επιτυχία τους. Επιπλέον, οι πολίτες μπορούν να θέσουν επί τάπητος τοπικές ιδιαιτερότητες και να προτείνουν λύσεις ήδη δοκιμασμένες ή νέες, με έμφαση στα τοπικά χαρακτηριστικά που όταν λαμβάνονται υπόψη συμβάλλουν σε πιο ολοκληρωμένες και αποτελεσματικές λύσεις.

Πακέτο ανάκαμψης

Από τις πρώτες εβδομάδες της πανδημίας Covid-19 ξεκίνησε η συζήτηση γύρω από το πακέτο ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εν όψει των σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων που προκαλεί η **πανδημία**. Το βάρος της συζήτησης μέχρι στιγμής έχει επικεντρωθεί στους όρους λήψης της χρηματοδότησης και πολύ λιγότερο στα **κριτήρια** στη βάση των οποίων θα στηριχθούν συγκεκριμένες δραστηριότητες ή ομάδες ανθρώπων. Η ευκαιρία που φέρνει μαζί της αυτή η κρίση είναι να διατεθούν τα δημόσια κονδύλια προς την κατεύθυνση που θα δημιουργήσει ένα **καλύτερο μέλλον** και δεν θα συμβάλλει απλά στην αναπαραγωγή του παλιού, με τα εγγενή προβλήματα που με μαθηματική ακρίβεια θα οδηγήσουν σε νέες κρίσεις.

Η λογική της οικονομικής ανάπτυξης **άνευ όρων και ορίων**, με εκ των υστέρων διαχείριση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων που αυτή επιφέρει, δεν έχει θέση σε ένα βιώσιμο πακέτο ανάκαμψης. Με βάση αυτό, στο επίκεντρο των χρηματοδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να βρίσκονται **οι άνθρωποι και**

το περιβάλλον και να αποκλειστούν οι ρυπαντές και η διάσωση των μεγάλων εταιρειών και οικονομικών δραστηριοτήτων που μας οδήγησαν σε μία ακόμα κρίση.

Όπως προκύπτει και από το παραπάνω κείμενο, τα βασικά κριτήρια για ένα πραγματικά πράσινο και δίκαιο πακέτο ανάκαμψης είναι:

- **Να διασφαλίζει ένα βιώσιμο μέλλον:** Παύση της χρηματοδότησης των μεγάλων ρυπαντών (όπως βιομηχανία ορυκτών καυσίμων, αυτοκινήτων, αεροπορικές εταιρείες, βιομηχανική γεωργία και κτηνοτροφία) και δραστηριοτήτων που προωθούν την υπερκατανάλωση και αυξάνουν τη ρύπανση του περιβάλλοντος. Το σύνολο της χρηματοδότησης πρέπει να κατευθυνθεί στην καθαρή ενέργεια, ένα βιώσιμο αγροδιατροφικό σύστημα, την παραγωγή προϊόντων με τις ελάχιστες περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις, τη δημόσια υγεία, την παιδεία και τον πολιτισμό.
- **Να περιλαμβάνει το σύνολο της κοινωνίας:** Εξασφάλιση των μέσων βιοπορισμού, δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση σε αναδυόμενους τομείς της πράσινης οικονομίας, δίκαιη κατανομή της φορολογίας, ενίσχυση των δημόσιων υπηρεσιών, προστασία των ασθενέστερων και αποκλεισμένων ομάδων του πληθυσμού (από τους μακροχρόνια άνεργους έως τους πρόσφυγες), προστασία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.
- **Να διαφυλάσσει τα θεμελιώδη δικαιώματά μας:** Η χρηματοδότηση οποιασδήποτε δραστηριότητας πρέπει να έχει ως βασικό κριτήριο τον σεβασμό στη δημοκρατία, τα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου. Ταυτόχρονα, η πανδημία δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για να καταπατηθούν θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, όπως το δικαίωμα στη διαμαρτυρία.